

УДК 378:[373.3.011.3-051]

Притулик Н.В.

ІЗ ДОСВІДУ ЗАЛУЧЕННЯ СТУДЕНТІВ-МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО САМОВИХОВАННЯ У ПРОЦЕСІ ОПАНУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ "ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ"

У статті піднімається актуальне питання формування особистості майбутнього педагога, готовності до самовиховання та рефлексії; наведено досвід організації роботи з самовиховання студентів у процесі опанування навчальної дисципліни на основі особистісно-орієнтованого та діяльнісного методологічних підходів; подано обґрунтування умов ефективного здійснення відповідної роботи, завдання та методичні рекомендації для викладачів щодо її організації. Приділено увагу питанню мотивації самоосвітньої діяльності студентів, особливостям фіксації досягнень з самовиховання, прийомам.

Ключові слова: самовиховання вчителя; теорія та методика виховання; прийоми самовиховання; особистість майбутнього вчителя.

У світлі модернізації освітньої системи в Україні одним із найважливіших завдань сучасної вищої педагогічної освіти є формування особистості майбутнього вчителя: виховання його внутрішньої культури, духовно-моральних чеснот, потреби у самовдосконаленні – професійному й особистісному; усвідомлення відповідальності перед суспільством за результати власної педагогічної творчості.

Педагог повинен бути прикладом для своїх вихованців, а отже – носієм тих якостей, які прагне сформувати в учнів, сповідувати відповідні цінності. Він має являти собою приклад власної активної життєтворчості, самовдосконалення. М.І. Пирогов у статті "Бути й здаватися" зазначав, що "щирість викликається тільки щирістю, ось чому не тільки у вихованця, а й у вихователя цілковита щирість душі є єдиною міцною запорукою справжнього, а не примарного, успіху виховання... нехай кожен із нас пригадає, коли він почав здаватися не тим, ким він є" [8, с. 166].

Проблема самовдосконалення особистості лежить у площині зацікавлень психології, педагогіки, філософії. Теоретичні основи процесу самовиховання були розглянуті в наукових працях А. Ключко, О. Кочетова, І. Барсукова, М. Бондаренка, Т. Борисової, М. Заборщикової, Б. Зязіна, Д. Казиханової, О. Малихіна, О. Найна, І. Наумченка, Р. Прокопової, Ю. Рогозіної, Н. Сидорчук, Р. Сеульського та ін. Психологічні особливості самовдосконалення особистості висвітлено в роботах О. Арета, В. Буряка, А. Громцевої, Л. Рувінського, П. Сухобської, А. Усової та ін.

Значну увагу питанню самовдосконалення вчителя приділено в роботах В.О.Сухомлинського, зокрема педагогом були виділені особливості цього процесу, запропоновані практичні рекомендації для вчителів щодо його здійснення.

Професійний саморозвиток – динамічний та неперервний процес самопроєктування особистості, що характеризується зростанням, становленням, інтеграцією та реалізацією професійно значущих особистісних рис і здібностей, професійних знань та вмінь; активне якісне перетворення людиною свого внутрішнього світу [4, с. 211].

У психолого-педагогічній літературі розрізняють два напрямки самовдосконалення особистості: самовиховання та самоосвіта. Самовиховання – систематична і цілеспрямована діяльність особистості, зорієнтована на формування і вдосконалення позитивних якостей та подолання негативних [9; с. 221]; це завжди спрямована діяльність, яка мотивується внутрішнім бажанням людини вдосконалити себе, яке, у свою чергу, народжується у результаті суперечностей між бажаннями і можливостями [5]. Під самоосвітою розуміють інтелектуальне вдосконалення, розумовий розвиток особистості.

Як свідчать спостереження, проведені в педагогічному ВНЗ, стимулюванню самоосвіти студентів приділяється, як правило, належна увага, самовиховання ж майбутніх вчителів потребує більш значної уваги і цілеспрямованої роботи.

Метою статті є окреслення методичних рекомендацій щодо ефективної організації самовиховання студентів-педагогів у процесі опанування навчальної дисципліни "Теорія та методика виховання".

Зазначений навчальний курс, що викладається у ВНЗ для студентів педагогічних спеціальностей, містить значний потенціал для організації самовдосконалення студентів, оскільки його змістом передбачено засвоєння відповідних теоретичних знань, а одним із завдань є набуття практичних умінь самовиховання.

Актуальними в організації самовиховання студентів вбачаємо діяльнісний і особистісно-орієнтований підходи.

Діяльнісний підхід полягає у врахуванні в процесі організації самовиховання студентів положення теорії діяльності (С.Л. Рубінштейн, О.М. Леонтьєв): необхідність мотиву самовдосконалення; усвідомлення цілей самовиховання; планування відповідних дій та операцій; залучення до самовиховання в процесі набуття досвіду відповідної діяльності. Крім того, саме діяльнісний підхід до самовиховання студентів здатен забезпечити можливість безпосередньо апробувати методи і прийоми, відчути їхню ефективність і доцільність з метою глибшого розуміння організації самовиховання майбутніх учнів у професійній діяльності.

Самовиховання – процес, що має індивідуалізований характер. Його результат залежить від багатьох особистісних чинників, серед яких визначальними є такі: а) ціннісна сфера вихованця, його інтереси та зацікавлення, які зумовлюють мотивацію та цільову спрямованість самовдосконалення; б) особливості характеру, загальна спрямованість особистості (воля, наполегливість, цілеспрямованість); в) рівень розвитку свідомості й самосвідомості; г) самооцінка (неадекватна самооцінка здатна знижувати результати самовиховання: в разі її заниження – через невпевненість у доцільності, невіри у власні сили, у випадку завищення – через недостатність мотивації вдосконалення, впевненість у власній ідеальності).

Отже, прагнучи залучити до самовиховання, слід брати до уваги врахування особистісних характеристик вихованця, що вимагає його самостійності й активності у визначенні цілей самовиховання, розробці відповідної програми. Зазначене вище вимагає від викладача мінімальної регламентації процесу самовиховання студентів, але потребує її стимулювання та надання консультативного супроводу тим, хто виявив бажання роботи кроки в самовихованні.

Процес самовиховання реалізується поетапно. У психолого-педагогічній літературі представлено різні моделі процесу самовиховання. Як правило, науковці умовно виділяють від трьох до п'яти етапів організації роботи з самовиховання (М. Фіцула, В. Ягупов), по-різному перегруповуючи один і той самий зміст. Нами була використана триетапна модель процесу самовиховання (підготовчий, практичний, підсумковий). Визначимо задачі викладача на кожному з них та методичні рекомендації роботи з самовиховання студентів.

На підготовчому етапі викладач має забезпечити реалізацію таких завдань: а) створення відповідного виховного середовища, яке б спонукало до самовиховання; б) забезпечення мотивації самовиховання студентів; в) підготовка колективу до самовдосконалення його членів; г) розвиток вольових якостей майбутніх педагогів, їхньої здатності до рефлексії; д) надання студентам теоретичних рекомендацій щодо методів і прийомів самовиховання; е) фасилітація у визначенні цілей самовиховання студентів, надання загальних рекомендацій щодо розробки індивідуальних програм.

Розпочинати роботу з організації самовиховання доцільно, на наш погляд, з самого початку опанування навчальної дисципліни "Теорія та методика виховання": варто вже до змісту перших лекцій включити питання з теорії самовиховання (його особливості, етапи, методи і прийоми), запропонувати студентам набуті досвід самовиховання впродовж семестру, доки відбуватиметься опанування навчального матеріалу з курсу. Це дасть змогу за семестровий термін отримати певні результати з виховання особистісних якостей, які, на етапі завершення вивчення курсу, можна буде обговорити і узагальнити на спеціально відведеному для цього практичному занятті.

Суттєвою особливістю самовиховання є усвідомлення вихованцем себе одночасно об'єктом і суб'єктом виховного впливу, що потребує від нього відповідальності за себе, свій розвиток, морально-духовний рівень, власну життєтворчість. Тому самовиховання неможливе в умовах примусу, авторитаризму. Воно потребує вимогливості до самого себе, усвідомлення потреби самовдосконалення, що можливе за умов наявності відповідних добровільних намірів.

В.О. Сухомлинський був переконаний, що в шкільному віці є небажаним, щоб дитина знала, що її виховують [6, с. 303]. Очевидно через те, що в цьому віці в неї недостатньо розвинена свідомість і вольові якості для того, щоб одночасно бути об'єктом і суб'єктом особистого виховного впливу. Вчений радив поступово вести дитину від виховання до самовиховання, яке є головною метою виховання в школі. Для цього, на думку В.О. Сухомлинського, необхідно "людину не вести постійно за руку, а й давати їй змогу діяти самостійно, щоб вона відповідала сама за себе, виробляла власну життєву позицію; ... самовиховання потребує дуже важливого могутнього стимулу – почуття власної гідності, поваги до себе, бажання стати кращим, ніж був учора; ... не може бути і мови про самовиховання, якщо людина звикла до грубості й реагує тільки на сильне слово, окрик примус." [6, с. 235].

Отже, викладач повинен організувати роботу з самовиховання студентів у такий спосіб, щоб вихованець виявив бажання вдосконалюватися, змінити власні негативні якості на позитивні.

Педагогічними методами і прийомами, які здатні сприяти реалізації цього завдання, є переконування викладачем студентів у необхідності розвивати себе, а також самопереконування; наведення прикладів самовдосконалення видатних людей, в першу чергу, педагогів-класиків (показовими для майбутніх учителів є системи самовдосконалення В.О. Сухомлинського, Л.М. Толстого, К.Д. Ушинського), педагогів-новаторів, власного досвіду викладача. Ефективним прийомом є також пропозиція педагога здійснювати самовиховання одночасно зі студентами і ділитися між собою отриманим досвідом. Безумовно, важливе значення у мотивації самовиховання студентів відіграє авторитет викладача, який організовує цю діяльність.

Мотивоформувальним фактором може бути і колективна зацікавленість у результатах самовдосконалення кожного члена академічної групи. Варто націлити студентів на те, що самовиховання – процес індивідуальний, творчий і може породити цікавий досвід, цінний для інших. Таке націлення

об'єднує колектив загальною справою самовиховання і надає, водночас, легкого змагального налаштування, що також має стимулювальне значення. Бажано, щоби до процесу самовиховання виявили бажання бути залученими всі студенти академічної групи, аби бути в рівних умовах, щоби досвід кожного був цікавим і сприймався як корисний для інших.

Процес самовиховання як одна зі складових процесу виховання особистості – цілеспрямований. Перш, ніж його розпочати, студент повинен визначити індивідуальні цілі та зміст самовиховання, що передбачає виявлення суперечностей між бажаннями і можливостями, між ідеальним (бажаним) і наявним рівнем особистісного розвитку. Визначення цілей самовиховання має індивідуалізований характер, оскільки відбувається з урахуванням особистісних потреб і можливостей, рівня розвитку вольових якостей, вміння аналізувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки.

Як свідчить практика організації роботи з самовдосконалення студентської молоді, складністю на підготовчому етапі є визначення цілей і програми самовиховання, яке потребує оцінного критичного ставлення до себе, рефлексії. Цим володіють далеко не всі студенти. Тому паралельно із організацією самовиховання слід проводити відповідну супровідну роботу, спрямовану на формування, розвиток вмінь самопізнання, самоаналізу тощо.

На етапі розробки програми самовдосконалення в педагогічній літературі пропонується застосовувати прийоми "самохарактеристика" та "взаємохарактеристика".

Приємом взаємохарактеристики (студенти анонімно характеризують один одного з тим, щоби допомогти зорієнтуватися в самопізнанні) зарекомендував себе у практиці як ефективний засіб пізнання себе. Водночас, перед його застосуванням слід нагадати студентам про необхідність дотримання коректності висловів (щоб не занижити самооцінку одногрупника, не викликати в нього почуття образи) і про те, що характеристики – це лише "штрих" до портрету особистості чийось очима і вони не завжди бувають повністю об'єктивними. Перед застосуванням прийому "взаємохарактеристика" варто спитати згоди студентів на те, щоби їхню особистість охарактеризували однолітки, і лише пересвідчившись, що майбутні вчителі готові до критичних зауважень і бажають їх почути, аби вдосконалити себе, можна провести взаємохарактеристику (бажано, анонімно). Студентів слід попередити про дотримання коректності у висловлюваннях на адресу один одного.

Результати самопізнання можна зафіксувати, в таких графах: "який я є", "мій ідеал" ("яким я хочу стати"). Якості, що не збігаються в колонках, можуть стати перспективою для самовдосконалення.

Складання програми передбачає і обмірковування плану дій, спрямованих на досягнення виховних цілей.

Практичний етап являє собою безпосередньо процес реалізації програми самовиховання. На цьому етапі відбувається самостійна робота студента, спрямована на вироблення запланованих особистісних якостей.

Педагогічна наука накопичила значний арсенал методів і прийомів самовиховання, з особливостями яких студенти ознайомлюються на початку вивчення навчального курсу: самоаналіз, самопостереження, самоконтроль, самопереконання, самопримус, самоутримання, самозаохочення, самопідбадьорювання, самозобов'язання, самонавіювання, "крок вперед", "планування наступного дня", "мої правила" та інші [9].

Зручною формою фіксації результатів перебігу процесу самовиховання є щоденник самовиховання. Його ведення сприяє здійсненню рефлексії особистості, що самовиховується. Орієнтовно структура щоденника може збігатися з етапами самовиховання: 1) визначення бажаного і наявного рівнів розвитку особистості, визначення цілей самовиховання; 2) розробка програми самовиховання; 3) реалізація програми самовиховання (події, їх аналіз, кроки в напрямку досягнення цілей, методи, прийоми, що застосовуються з цією метою, їх ефективність); 4) обговорення і узагальнення результатів проведеної роботи, спрямованої на самовиховання; 5) перспективи подальшого здійснення самовдосконалення.

На наш погляд, не варто надто регламентувати ведення щоденника: вільна форма особистих записів сприяє творчості студентів у самовихованні, відчуття розмови "сам-на-сам" і відсутності відчуття контролю, яке може зашкодити вияву самостійності і добровільності студентів у самовихованні. Атмосфера, в якій здійснюється самовиховання, обговорення успішності його перебігу на певних етапах, повинні бути доброзичливими, емоційно позитивними.

Корисним є оптимістичне підбадьорювання студентів у період їхнього цілеспрямованого самовиховання, коректне нагадування про роботу з самовиховання, що триває. При цьому важливо зберігати доброзичливу світлу інтонацію мовлення, уникати тиску і нав'язливості.

Завданням **підсумкового етапу** є узагальнення позитивних здобутків, самоконтроль, самокорекція, визначення подальших перспектив самовиховання, колективний обмін досвідом самовиховання.

Організуючи роботу, спрямовану на самовиховання студентів, важливо пам'ятати про коректність у виборі форм зворотного зв'язку з ними, оскільки йдеться про роботу із внутрішнім світом людини.

Позитивним фактором, що сприяє активному обговоренню результатів відповідної роботи, є добровільне залучення студентів до висловлення результатів самовиховання (викликати за бажанням). Необхідно, щоби на підсумковому етапі студенти не лише розповіли про те, що планували і чого досягли,

а й те, якими педагогічними методами користувалися, які з них видалися більш ефективними в досягненні запланованих цілей, які труднощі спіткали і як вдалося їх подолати. Це сприяє оптимістичному ставленню до роботи з самовиховання в подальшому.

Цікавими є отримані дані щодо ціннісних акцентів сучасних студентів-майбутніх педагогів, які вони робили, розробляючи програми самовиховання. Наведемо дані щодо частотності висловлених бажаних цілей, зроблені на основі аналізу студентських щоденників самовиховання (надали можливість аналізувати щоденники самовиховання 39 студенток II курсу вікової категорії – 19 років), у порядку її зменшення:

1. Займатися спортом, робити зарядку. Володіти собою, стримувати емоції. Рационально розподіляти час, вчасно виконувати справи; бути дисциплінованим, організованим. (20¹)

2. Розвиватися у творчих справах-хобі – бісероплетення, віршування, творення художніх портретів, вдосконалюватися у грі на фортепіано, вчитися готувати. (13)

3. Подолати невпевненість у собі. Позбавитися лінощів. (11)

4. Розвивати волю. (9)

5. Менше часу приділяти спілкуванню в соціальних мережах. (7)

6. Навчатися не ображатися на інших. Вдосконалювати мовлення, позбавитися лайливих слів. (6)

7. Більше уваги приділяти сім'ї, друзям. Правильно харчуватися. (4)

8. Налагодити стосунки з рідними людьми. (3)

9. Виявляти чесність. Позбавитися звички пліткувати. Виявляти охайність, дотримуватися порядку. Допомогати батькам. Виявляти доброту. Бути поступливим. Спокійно сприймати критику. Позитивно мислити. (2)

10. Тренувати пам'ять. Розвивати увагу. Пізнавати нове. Бути сумлінною в навчанні. Виявляти терпимість до недоліків інших. Позбавитися агресії. Зосереджуватися, бути уважною. Позбавитися звички накопичувати непотріб. (1)

У процесі самовиховання студенти використовували як запропоновані відомі в педагогіці дієві прийоми, так і виявляли творчість у продукуванні власних. Зокрема, використовувалися такі прийоми самовиховання (наводимо, ілюструючи окремими цитатами зі студентських щоденників самовиховання):

– самоаналіз ("Мені знадобився час на те, щоб зрозуміти, які саме якості мого характеру заважають досягти особистісного успіху в житті"; "Проаналізувала і записала: "Я краще за інших умію..., я ціную себе за...");

– самопідбадьорювання, самонавіювання ("Нічого страшного, всі, буває, помиляються"; "Я вірю в свої сили в мене все вийде, я стану такою, якою хочу бути"; "Я уявляла себе людиною, що вже має сильну волю");

– самообмеження ("Скоротила перегляд фільмів");

– самопримус ("Заборонила собі непотрібні справи, які крадуть мій час, бо вирішила постійно бути зайнятою чимось корисним");

– самозобов'язання ("Коли намагаюся порушити заплановане, згадую, що в щоденнику обіцяла бути іншою");

– самозаохочення (за виконання запланованого обіцяли собі "купити нову книгу", "вечірню прогулянку до річки", "годинне спілкування в соціальних сітях", "цукерку зі спеціально виготовленої для цього скриньки");

– самопереконавання ("Говорила собі: Якщо буду займатися спортом, буду здоровою і стрункою");

– приклад ("Ставлю в приклад маму, в якої завжди порядок");

– самопривчання;

– складання плану дня, розкладу;

– самоконтроль ("Я просила маму записати моє мовлення таємно на диктофон, щоби прослухати потім себе зі сторони і проаналізувати, чи поліпшилося воно"; "Я відмічала галочками дні, в які не лінувалася займатися спортом");

– самооцінювання ("Я ставила собі зірочки за випадки утримання від вияву негативних емоцій"; "Я використовувала "метод підведення підсумків дня – п'яти пальців" Б. Шефера");

– самопокарання ("Коли я лінувалась, змушувала себе стояти "з лінню" посеред кімнати"; "у разі невиконання незапланованого, я позбавляла себе солодоців (спілкування в Інтернеті), колола нігтем палець");

– самокритика;

– оцінювання прожитого дня;

– крок уперед;

– взаємохарактеристика ("Ми з племінником цювечора сідаємо вдвох і обговорюємо поведінку одне одного"; "Домовилися з подругою, що будемо нагадувати одна одній, коли емоції починають виходити з берегів");

Прийоми самовиховання, що стали результатом творчості студентів:

– трансформування завдання шляхом його полегшення (розкладання складної справи на дрібні; заміна небажаної справи приємною; заміна зауваження, адресованого оточуючим, на комплімент);

¹ Числа в дужках позначають кількість волевиявів бажаної якості

– використання ситуацій, у яких необхідно змусити себе виявити бажані якості (наприклад, з метою викоринення невпевненості в собі та сором'язливості: *"Я наважилася підняти руку на практичному занятті, коли ніхто не знав відповіді на питання. І хоча моя відповідь була трішки неточною, проте мені так сподобалося відчуття перемоги над собою, що я була весела і задоволена впродовж дня"*);

– пригадування притчі або афоризму (*"На холодильнику я чіпляла стікери з мудрими висловами як нагадування, наприклад: Себе судити складніше, ніж інших. Якщо зумієш правильно судити свої вчинки, значить ти насправді мудра людина"*(А. де Сент-Екзюпері); *"У хвилини вагання я згадувала притчу: "Старий мудрець розповідав хлопчикові про те, як влаштована людина: всередині у кожного з нас живуть два вовки – білий і чорний, які весь час борються один з одним; перемагає той вовк, якого ми годуємо"*);

– "образне малювання" (*"Уявила, що я – озерце, над яким літають шкідливі комахи і, долаючи негативні риси, очищують від них озерце"*; *"Треба створити в уяві скарбничку приємних позитивних спогадів, до яких звертатимусь у разі невпевненості в собі, своїх силах, бо про що думаємо, тим і стаємо"*).

Підсумковий етап можна проводити у формі обговорення результатів самовиховання. До нього долучаються і менш активні (або сором'язливі) студенти, які можуть ставити питання або ділитися власними прийомами досягнення результатів у подібних виховних завданнях.

Самовиховання студентів, процес самопізнання та самоаналізу спонукав їх словесної творчості і висновків та тез, подібних до нижченаведених: 1. *"Життя – ріка, пливи по ній і насолоджуйся її цілющою водою."* (Марина Г.). 2. *"Треба всіх любити і заражати всіх цією "хворобою."* (Марина Г.) 3. *"Ви ще досі сваритесь? Тоді ми йдемо до вас!"* (Анна Г.) 4. *"Якщо тобі зробили щось неприємне – здивуй людину, подаруй їй душевне тепло."* (Ганна Г.). 5. *"Самовиховання – дуже складний процес. Це – коли борешся між "я лінива" – "я працюювита", "я щедра" – "я заздрісна", "я боягуз" – "я смілива."* (Маргарита С.).

У щоденниках з самовиховання 41,2% студентів констатували повне задоволення результатами самовиховання, 51,2% – часткове досягнення поставлених цілей, 7,6% – не досягли бажаних результатів у самовихованні. У той же час наміри продовжувати роботу з самовиховання після опанування курсу висловив 41% залучених студентів.

За свідченнями студентів, робота з самовдосконалення видалася суттєво складнішою, ніж їм здавалася з самого початку, і вимагала значних вольових зусиль для її продовження.

Дискусійним видається питання оцінювання роботи студентів з самовиховання: чи варто її оцінювати взагалі, якщо так, то за якими критеріями. Оскільки самовиховання – творчий процес і вимагає високого рівня самосвідомості вихованця, то, на наш погляд, оцінювання може перемістити акценти зі свідомого самоконтрольованого виховання майбутніми педагогами себе на контрольоване педагогом самовиховання "задля оцінки", що негативно відобразиться на результативності цієї діяльності. Отже, у світлі зазначеного, мотивація роботи з самовиховання набуває ключового значення в умовах її організації як в межах опанування навчальної дисципліни "теорія та методика виховання", так і поза ним.

Досвід роботи з самовиховання студентів свідчить про те, що, за умов високої мотивації цієї діяльності, відсутності примусовості в роботі та бального оцінювання, орієнтації на особистість і забезпечення позитивного емоційного тла, студенти добровільно здійснюють роботу з самовиховання, отримують досить високі результати в ній, виявляють бажання ділитися набутим досвідом, обговорювати його, продовжувати відповідну роботу з удосконалення власної особистості в майбутньому.

Актуальним у розрізі задачі виховання майбутніх педагогів є питання організації їхньої рефлексійної діяльності з метою розвитку здатності до самопізнання, мотивації до самовдосконалення особистісних якостей, самовиховання.

Використані джерела

1. Бех І.Д. Виховання особистості : У 2 кн. Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
2. Гергуль С.М. Проблема самоосвіти вчителя в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського : Дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Гергуль Світлана Миколаївна ; Інститут педагогіки АПН України. – К., 2014. – 198 с.
3. Ключко А. Самоосвітня діяльність вчителя як педагогічна проблема / А. Ключко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості : проблема і пошук : збірник наукових праць / За ред. Сущенко. – К. : Запоріжжя, 2005. – Вип. 36. – С. 266-273.
4. Мухин М. И. Гуманистические традиции и новаторство в педагогическом опыте В.А. Сухомлинського : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Мухин Михаил Иванович ; Ин-т развития личности РАО. – М., 1995. – 69 с.
5. Синельников В.М. Самовиховання як діяльність і його психологічні особливості / В.М. Синельников // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 3 (48). – С. 34-41.

6. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю / В.О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1988. – 310 с.
7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5-ти томах. / В.О. Сухомлинський. – К. : Вища школа, 1997. – Т.5. – Виховання і самовиховання.
8. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения Н. И. Пирогова / К.Д. Ушинский // Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения. : в 2-х томах. – Т. 1. – М., 1974. – с. 166.
9. Фіцула М.М. Педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М.М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2002. – 528 с.

Prytulyk N.

**FROM THE EXPERIENCE OF INVOLVING STUDENTS (FUTURE TEACHERS)
TO SELF-MASTERY IN THE CONTEXT OF DISCIPLINE
"THEORY AND METHODS OF EDUCATION"**

The publication deals with actual point of modern higher pedagogical education – formation of future teacher's personality: education of his internal culture, spiritual and moral virtues, the capacity for self-mastery and reflection. It represents the experience of working with students – future teacher – in the context of the course "Theory and Methods of Education" on the base of person-centered and active methodological approaches.

The article presents justification of influence factors (value sphere of pupil, his interests, the particular of nature, general orientation of the individual – a will, perseverance, purposefulness; level of consciousness and self-awareness; self-esteem) and conditions of this work effective implementation (specially designed educational environment, authority of teacher, collecting society of activity, the motivation for self-mastery, individualized approach, the absence of coercion and control outside), objectives and guidelines for teachers for its organization on each of the three stages – preparatory, practical, final. Question of motivation of students' self-education is analyzed, statistics of the priority of self-education goals of future teachers in specialization "Primary Education" received in the course of experimental work with students is showed. Special attention is paid to the peculiarities of students' fixation of their self-education achievements in diary, the methods that they used.

To the author's point of view that the highee motivation of this activity, focus on personality and providing positive emotional background, absence of forcing in work and its estimating make students organize self-education by their will and get pretty good results in this sphere. Students show desire to continue relevant work on improvement of their personality in future.

Key words: *teacher's self-education; theory and methods of education; techniques of self-education; personality of the future teacher.*

Стаття надійшла до редакції 22.04.2015